

ΟΙ ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΙ ΤΗΣ ΚΥΘΡΕΑΣ

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Ἡ Κυθρέα καὶ λόγῳ τῆς πηγῆς τοῦ Κεφαλόβρουσου — τῆς μεγαλύ-
τερης στὴν Κύπρο — καὶ λόγῳ τῆς φυσικῆς ἐδαφικῆς της διαμόρφωσης,
προσφερόταν ἀπόλυτα στὶς πανάρχαιες βιοτεχνικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀ-
νάγκης τῆς κατασκευῆς ἀλευρομύλων.

Σ' ἐποχὲς ποὺ ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια ἦταν ἄγνωστη στοὺς χρόνους
τοὺς Βυζαντινοὺς, τῆς Φράγκικης, τῆς Ἑνετικῆς καὶ Τουρκικῆς στερνό-
τερα κατάκτησης, μόνη διέξοδος στὴν ἀνάγκη ἀντιμετώπισεως τῶν ἐπι-
οιτιστικῶν ἀναγκῶν τῆς Κύπρου ἀνακαλύφθηκε ὁ νερόμυλος.

Στὶς παρυφᾶς τοῦ Πενταδάχτυλου, στὰ κράσπεδα τῆς πρωτεύουσας
τῶν Χύτρων καὶ ἀσφαλῶς σ' ἄλλες περιοχῆς τοῦ νησιοῦ συναντοῦμε τὶς
πρώτες ἀγωνιώδεις προσπάθειες τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου στὴν ἀξιοποί-
ηση τῶν καρπῶν τῆς Δήμητρας. Δύο ἐπίπεδα κομμάτια περσιτόλιθου, ποὺ
ἔχουν ἐπεξεργασθεῖ καὶ σ' ὅλες τοὺς τὶς ἐπιφάνειες, βαρεῖα — γιὰ νὰ
μποροῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν στὸν ἀλεστικό τοὺς ρόλον — οἱ τριπτήρες,
ὅπως λεγόντουσαν, ἀποτελοῦν τὴν πρώτη ἐφεύρεση τοῦ ἀνθρώπου στὴν
προκειμένη περίπτωση. Μὲ τὴν τριβὴ τὴν συνεχῆ (γι' αὐτὸ καὶ τριπτή-
ρες) πετύγγαναν στὸν ἀντικειμενικὸ τοὺς σκοπὸ, ποὺ δὲν ἦταν ἄλλος
ἀπὸ τὴν λίανση καὶ τελικὰ τὸ ἄλεσμα τῶν δημητριακῶν καὶ τοῦ σταριοῦ
καὶ τοῦ κριθαριοῦ εἰδικότερα.

Προσωπικά, ἔτυχε ν' ἀνέβω πολλὰς φορῆς, φυσικὰ πρὶν ἀπὸ τὴν
εἰσβολή, στὶς ἀλλεπάλληλες λοφοσειρῆς τῆς περήφανης Ἀκρόπολης τῶν
Χύτρων — κάτω ἀπὸ τὴν ἄγρια ὁμορφιὰ τῆς ὁποίας ξεδιπλώνεται ἡ ση-
μερινὴ γραφικὴ κομόπολη τῆς Κυθρέας καὶ δυτικότερα, στὰ μύχια τοῦ
ὀρίζοντα, ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ — καὶ νὰ ἀπαντήσω τέ-
τοιους τριπτήρες ἀκόμα καὶ στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους. Μερικοὺς μά-
λιστα, εἶχα τὴν εὐτυχισμένη σκέψη ἢ πρόνοια, ἀν θέτε, νὰ τοὺς φέρω
μέχρι τὴ Λευκωσία. Ἔτσι σήμερα, ἔχουμε τὴν εὐκαιρία, νὰ τοὺς μελε-
τήσουμε καὶ νὰ τοὺς διαφυλάξουμε, σὰν ἀδιάφευστα τεκμήρια μιᾶς πο-
λύχρονης, ἐπίπονης ἱστορικῆς διαδρομῆς στοῦτα τὰ ματωμένα χῶματα.

Ὁ χ ε ρ ὀ μ υ λ ο ς μὲ τὶς βαρεῖς μυλόπετρῆς του θὰ ἀποτελέ-
σει τὸ ἐπόμενο, τὸ ἐνδιάμεσο βῆμα ἀνάμεσα στὸν τριπτήρα καὶ τὸν ἀ-
λευρόμυλο. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ σφραγίσει γιὰ σειρῆς ἑκατονταετιῶν
τὴν ζωὴ (οἰκονομικὴ μὰ καὶ κοινωνικὴ ἀκόμα) τῆς πατρίδας εἶναι ὁ
ἀ λ ε υ ρ ὀ μ υ λ ο ς. Μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ, ποὺ θὰ ἀντικαταστήσει
τὴν ἀνθρώπινη δύναμη καὶ τὴ χειρωνακτικὴ ἐνέργεια, θὰ προσφέρει τὴν
ἀλματώδη ἀνέλιξη ποὺ θὰ κρατήσῃ μακρὰ σειρὰ ἑκατονταετιῶν. Ἡ ἐλ-
ληνιστικὴ, ρωμαϊκὴ, ἢ βυζαντινὴ, καὶ οἱ στερνότερες περιόδους τῆς ἱστο-
ρίας τῆς πατρίδας μας, εἶναι δεμένες ἀξεδιάλυτα μὲ τὴν παρουσία τοῦ
ἀλευρόμυλου. Στὶς ἐσχαιτῆς τῆς περιοχῆς τῶν Χύτρων σώζονται ἀκόμα
σήμερα τὰ κατάλοιπα τέτοιων πανάρχαιων ἀλευρόμυλων, ἰδιαίτερα στὰ
ἀνατολικά κράσπεδα τῆς κομόπολης, σὰν οἱ διάφοροι Διοικητῆς καὶ τοῦ
νησιοῦ οἱ ἀρχόντες ἐπέβαλλαν τὴν μεταφορὰ τοῦ νεροῦ τοῦ Κεφαλόβρου-
σου ἴσα μὲ τὴν μακρινὴ Ἀμμόχωστο γιὰ τὴν ὑδρευση τῆς πόλης. Ἔτσι,

στην ανατολική διαδρομή τοῦ νεροῦ, δημιουργήθηκαν κι οἱ πρώτες ἐστίες ἀλευρομύλων, ποὺ συνδέασαν — ὅπως προαναφέραμε — πολλές πρόσφορες ἐδαφολογικὲς πτυχώσεις τῆς κομόπολης — ὅπως γιὰ παράδειγμα τὴν ἀπότομη κατωφερικὴ πορεία τοῦ ἐδάφους — γιὰ κατασκευὴ ἀλευρομύλων. Στὸν Κατσουρά, ποὺ δὲν ἀποκλείεται ἔτσι ν' ἀποκλήθηκε ἀπὸ τοὺς κατοίκους ὕστερα ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἐπιδρομὴ τοῦ Dimnah ἢ Damianah στὰ 911 στὴν Κύπρο, σὰν ὁ φοβερὸς βυζαντινὸς ἐξωμότης κατέκαψε τοὺς Χύτρος (κατσουρίζω = κατακαίω) καὶ κονβάλησε στὴν αἰχμαλωσία χιλιάδες Κυθρεῶτες (μαζὶ μὲ τὸν ἡρωϊκὸ της Δεσπότη, τὸν ἀσύγκριτο Ἅγιο Δημητριάδ) κι ἄλλες χιλιάδες Κυπρίους, ἐκεῖ λοιπὸν στὸν Κατσουρά, στὰ βουνά του καὶ στὶς ἐρειπωμένες σήμερα ἀπὸ κατοίκους καὶ ἀπὸ δάση τὶς ρεματιές του καὶ τὰ διάσελα, συναπάντησα τέτοια θλιβερά σήμερα ἐρείπια πανάρχαιων ἀλευρομύλων.

Ἡ βασικὴ κι ἡ πρωταρχικὴ σημασία τοῦ ἀλευρομύλου μαρτυρεῖται κι ἀπ' τὸ γεγονός πὼς κι αὐτὸν ἀκόμα τὸν Ἅγιον Δημητριάδ ἢ προσφορικὴ παράδοση — ποὺ δὲν στηρίζεται βέβαια σὲ κανένα ἱστορικὸ δεδομένο — τὸ θέλει μιλῶνὰ στὸ μέλο τοῦ Παρτελεμέ, ἐνῶ ἄλλους παπάδες ἢ πραγματικότητες τοὺς θέλει συνδεδεμένους μὲ ἄμεσο ἢ ἔμμεσο τρόπο μὲ τὴ Διεύθυνση τῶν νερόμυλων τῆς κομόπολης.

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἡ δύναμη τῶν νερόμυλων ἀναδείχθηκε σὲ μεγάλο διαπραγματευτικὸ στοιχεῖο ἦταν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Εἰδικότερα στὸ 18ο αἰ. ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἀρχιμανδριτῆς Κυπριανὸς στὴ «Χρονολογικὴ» του «Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου» οἱ ἡγέτες τῶν τουρκικῶν σσιαστικῶν κινήματων στοχεύουν πρῶτα στῆς Κυθρεάς τοὺς νερόμυλους γιὰ νὰ μπορέσουν ἔτσι νὰ πειθαναγκάσουν τὴν Τουρκικὴ Διοίκηση εἴτε σὲ παραίτηση εἴτε ν' ἀποδεχθεῖ τοὺς ὅρους τους.

Ἡ βασικὴ, ρυθμιστικὴ θὰ λέγαμε σήμερα, γιὰ τὴν οἰκονομία τοῦ νησιοῦ παρουσία τῶν ἀλευρομύλων τῆς κοινότητας, ἦταν ἐπόμενο νὰ σφραγίσαι καὶ τὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ, ἰδιαίτερα στὰ χρόνια τῆς Φραγκιάς καὶ τῆς Τουρκοκρατίας μὰ καὶ τῶν πρώτων ἀκόμα χρόνων τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς τοῦ νησιοῦ, μὲ τὴν ἀνεξίτηλη σφραγίδα της.

Ἰδιαίτερα ἡ ζωὴ τῆς κοινότητας θὰ σημαδευτεῖ καὶ θὰ δεθεῖ μαζὶ τους σ' ἓνα σωρὸ μορφές: στὸν κοινωνικὸ καὶ τὸν οἰκονομικὸ ἰδιαίτερα. Στοὺς ἀλευρομύλους ἢ πλάι σ' αὐτούς, (ὅταν γιὰ ἀτέλειωτες ὥρες ὁ ξένος ἀγωγιάτης ἢ ὁ ντόπιος πελάτης περιμένει, πολλές φορὲς σὲ μιὰ ἀτέρευτη σειρά) ἀναπτύσσεται μιὰ κοινωνικὴ συντροφιά, ποὺ θὰ μιλήσει, θὰ προβληματισθεῖ, θὰ διηγηθεῖ τὰ ἀνεκδοτά καὶ τὴν πείρα του θὰ ἀναθιβάει τοὺς καῦμούς του καὶ τὰ πάθια τῆς Ρωμησοῦνης οὐλάκαιρης. Ἔτσι ὁ μύλος ἢ) καὶ τὰ γειτονικά του στέκια θὰ ἐξελιχθοῦν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου σὲ κέντρα κοινωνικά, πολιτικά, καὶ πολιτιστικά ἀκόμα. Θὰ γίναι ὅμως καὶ ἀφορμὴ ποῦ, ὁ ξένος θὰ σκώψει. Καὶ πρῶτον ἀπὸ ὅλους θὰ σκώψει, ἴσως ὅταν ξεφύγει ἀπ' τοῦ μιλῶνὰ τὴ σφαίρα, τὸν ἴδιο τὸ μιλῶθρό, ποὺ — χωρὶς νάσαι τοῦτο βέβαια κανόνας, ἢ καὶ ἀκόμα χωρὶς τοῦτο νὰ ἀντανακλᾷ στὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ ἐπαγγέλματος — θὰ βρεῖ τρόπο (κι ἐπάρχουν μαρτυρίες πολλές γιὰ ἄπειρους τέτοιους τρόπους) ἐκτὸς ἀπὸ τὴ νόμιμη τὴν ἀμοιβή του, νὰ θέσει καὶ τὸ χέρι στοῦ πελάτη τὸ ἀλεύρι. Οἱ λίγες ὅμως, ἔστω, αὐτὲς περιπτώσεις, μὲ τὴν τάση γενικέσεως ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἀνεκδοτολόγο τὸ λαὸ μας, θὰ

γίνουν άφορμή ώστε ό ξένος νά σκώψει όχι μονάχα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μυλωνᾶ στό σίνολό του, μὰ κι ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς κοινότητος. Ἐνα σκῶμα ποῦ σήμερα ξεχάστηκε κι ἔσβησε, ὅπως μαζί του ἔσβησε καί τὸ γραφικό, πανέχαιο, τοῦ μυλωνᾶ τὸ ἐπάγγελμα.

Ἦρα ὅμως εἶναι νά δοῦμε καί μερικοὺς ἔστω ἀπὸ τοὺς 32 μέλους τοῦ χωριτοῦ ποῦ μιὰ φορὰ κι ἓνα καιρὸ λειτουργοῦσαν ὅλοι. Θὰ προσπαθήσομε νά δοῦμε τοῦ καθενὸς τὴν ιστορία του καί θὰ δοκιμάσομε νά ἐγκύψομε στὴν πολυσύνθετη καμμιὰ φορὰ, μὰ καί πανάρχαια μαζί -- γεγονός ποῦ δείχνει πόσο βαθειὰς τίς ρίζες χώνουν στὸν ιστορικό χῶρο -- τὴν ἐτυμολογία τους, ἀφίνοντας γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἐξιστόρηση καί τὴν περιγραφή -- ποῦναι, ἄλλωστε, τόσο σύνθετη καί πολέπλοκη -- τοῦ μηχανισμοῦ καί τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τους.

Λίγα μέτρα μετὰ τὸν Κεφαλόβουσο, ἴσα μὲ 20 ἢ 25 ἀπὸ τὴν πηγὴ του, εἶναι ὁ μέλος ὁ Κ ε φ α λ ὀ β ο υ σ ο ς. Ὅπως εὔκολα μπορεῖ κανεὶς νά συμπεράνει, τὴν ὀνομασία του ὁ μέλος τὴν πήρε ἀπὸ τὴν ἄμεση γειτνίασή του -- τὴν σχεδὸν ἐφαπτική -- μὲ τὸν ἴδιο τὸν Κεφαλόβουσο. Βρίσκεται στὴν ἐνορία Συργανιά τῆς Κυθρέας καί σὰν ἀρχικοὺς του ιδιοκτῆτες μποροῦμε νά ὑποθέσομε ὅχι μονάχα ἑλληνοκύπριους τῆς Κυθρέας μὰ καί Φράγκους, Ἰταλοὺς, Τούρκους ἢ καί Μαρωνίτες ἀκόμα. Οἱ τελευταῖοι του πάντως ιδιοκτῆτες εἶναι οἱ ἀδελφοὶ Χριστίδη ἀπὸ τὴν Κυθρέα, ποῦ τὸν ἀγόρασαν στὰ 1948 ἢ στὰ 1949 ἀπὸ μιὰ ομάδα Κυθρεωτῶν ιδιοκτῆτῶν του ποῦ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ: Χ' Μοιραῖος, Μουσουλιώτης -- κάτοικος τῆς Κυθρέας μὰ ποῦχε τὴν καταγωγή του στὴ Μουσουλίτα -- ὁ Χριστιάδης Κωνσταντῖνος ἢ Τετολκκάς κ.ά.

(συνεχίζεται)

ΕΝΑΣ ΒΩΜΟΣ! Τῆς λευτεριάς καί τῆς τιμῆς τῆς πατρίδας. Καί πάνω σ' αὐτὸν οἱ πάντες καί τὰ πάντα θυσία!

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΡΕΑ